

Kürt Meselesinde Şiddetin Söylemsel Kurgulanışı

Taha Baran

[Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

Devlet söylemini, toplumsal formasyonun “zuhur anı” olarak değerlendirmek mümkündür. Devlet söylemi 90’lı yıllarda yaşanan şiddeti hem üretmekte, hem inşa etmekte, hem de meşrulaştırmaktadır. Devlet söylemi Kürt meselesini ele alırken bu durumu ulusal güvenliğe tehdit olarak kodlamaktadır. Bu tehdit biçimi Kürtlerin eşitlik taleplerini, kimlik taleplerini, etnik olarak kabul edilme taleplerini yasaklı alana itmektedir. Devlet söylemi bu inşayı gerçekleştirmek için Foucaultcu anlamda “yaşamak için yok etmen gerekir” şeklinde tüm söylemlerin bağlandığı başat bir söylem yerleştirmektedir. Bu söylem yok olma tehdidi ve yaşamı sürdürme fırsatını bir arada sunar ve Kürt meselesini konuşulmaz sınırlara atmanın yapısal çerçevesini oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Devlet Söylemi | İktidar | Kürt Meselesi | Ulusal Tehdit

Discourse on the Construction of Violence in the Kurdish Issue

Abstract

It is possible to evaluate the state discourse as the "rising moment" at social formation. The state discourse produces, constructs and legitimizes the violence occurred in 90's. The state discourse encodes the Kurdish issue as a threat to the national security while deals with it. Such a kind of threat pushes the demands of Kurdish people for equality, identity and acceptance as an ethnicity to the forbidden zone. To realize this construction, the state applies a dominant discourse which connects all the discourses, which means "destroy to survive" in Foucauldian approach. This discourse offers both the threat of extinction and opportunity to survive and forms the structural framework of pushing the Kurdish issue to forbidden zone.

Keywords: The State Discourse | Power | Kurdish Issue | National Threat

Giriş

Türkiye siyasi tarihinin önemli kavşaklarından biri olan 90'lı yıllar, şiddetin siyasi kültürü esir aldığı bir aralığa tekabül eder. Bu aralıkta zorunlu göçten, toplu infazlara şiddetin neredeyse her türü yaşandı. Fakat bu çalışmada ne gibi şiddetler yaşandığını sorunsalına odaklanmayacağım ve aynı şekilde şiddetin neden gerçekleştiğini de bir yana bırakacağım. Çünkü şiddetin ne olduğu ve şiddetin neden gerçekleştiği sorunsalları, şiddeti yaratan iktidar ilişkilerini ve hakikatleri tartışılmaz doğrular alır en nihayetinde bu doğruları yeniden üretirler. Bu soruların yerine, şiddetin hangi aktörler arasında nasıl inşa edildiğini anlamak hem bu iktidar ilişkilerini hem de onun dayattığı doğruların esasında tartışılabilir kurgular olduğunu bizlere hatırlatır. 90'lı yıllar Kürt meselesinin önemli kavşaklarından birini temsil eder. Ve bu dönem siyasal tarihimizin şiddetle özdeşleştiği bir aralığı ifade eder. 90'lı yıllarda yaşanan şiddet nasıl inşa edilmiş? hangi söylemsel kodlar aracılığıyla meşrulaştırılıp yeniden kurulmuştur? Bu soruların yanıtını toplumsal formasyonun bir “zuhur anı” olarak devlet söyleminde bulabileceğimizi düşünüyorum. Bu nedenle çalışmayı 90'lı yıllarda devlet söyleminden değerlendirmeyi uygun buldum.

Bu çalışmada medya verilerini belirli bir sistematikte inceledim. Verileri toparlarken, önce 90'lı yılların başından sonuna kadar tüm Newroz haftalarındaki söylemleri taradım. Bunun söylemsel yapısını anlamama yetmediğini anladığımda buna ek olarak 90'lı yıllarda Kürt meselesinde önemli tarihsel kavşakları taradım. Örneğin Vedat Aydın'ın ölümü, Musa Anter'in ölümü, Demirel'in Kürt realitesini kabul ettiği tarihsel dönemleri tercih ettim. 90'lı yıllar medyasında devlet adına konuşan bir çok konuşan özne olduğu malumdur ve bu çalışmaya hepsini eklemem mümkün değildi. Çalışmanın sistematığı için bu alanı Milliyet gazetesiyle sınırladım. Verileri Milliyet ga-

zetesinin arşivlerinden topladım. Milliyet gazetesinin seçimi tesadüf değil, anaakım medyadaki ideolojik kutuplaşmalarda orta eksenini kapsamasıydı. Bu taramalarda odağımı devlet adına konuşan özneye verdim. Aşağıda karşılaşılabilecek devlet söylemleri nicelik olarak sınırlı görünecektir. Çalışmanın sınırlı göz önüne alındığında, bu veriler kristalize olmuş söylem biçimleridir. Ayrıca Foucault'un da belirttiği üzere söylemler belirli toplumsal koşulların ürünü olduklarından bütün söylemleri toplamak gereksizdir. En azından bu durum söylem analizi yapmak için bütün söylem verilerine ihtiyaç yoktur.

Devlet, Şiddet, Söylem: Bir çerçeve

90'larda yaşanan şiddetin söylemsel kurgulanışına geçmeden evvel, bu bölümde siyaset literatüründe devlet, şiddet ve söylem kavramlarının çeşitli tartışmalarını ele alacağım. Bu tartışmalar 90'lar boyunca yaşanan şiddeti ve onun nedenlerini daha büyük resim içerisinde ele almamıza imkan sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle 90'larda yaşanan şiddetin söylemsel kurgulanışını, hem bu şiddeti yaratan mücadele alanını görmemize imkan sağlayacak hem de şiddeti hegemonize eden toplumsal formasyonun hangi biçimlerle inşa edildiğini anlamamıza katkıda bulunacaktır. Sosyal bilimlerin alt disiplinlerinde bahsi geçen kavramlar üzerindeki tartışmalarda büyük bir literatür mevcuttur. Bu tartışmaların tamamını almak elbette mümkün değildir. Çalışmamı, bu alanda öne çıkan tartışmaları konumuzla ilgisi bağlamıyla birkaç tanımlama yapmakla yetineceğim.

90'lı yıllarda yaşanan şiddetin söylemsel kurgulanışını söylem analiz literatüründen başlayarak anlayabiliriz. Söylemin teorik olarak açıklanması şu açıdan gereklidir: söylem, kendi başına bir konuşma olarak alındığında bir kurgu değil bir gerçekliğe işaret eder. Söylemin bu tarzda değerlendirilmesi durumunda meseleye konuşanın pozisyonundan bakmanın ötesine geçmek mümkün olmaz ve konuşmanın içerisinde geçtiği bağlamın meseleye etkisini anlamak güçleşir. Söylem çözümlemesinin ne olduğunu ve hangi süreçleri içerdiğini anlamak için Foucault'un iktidar çözümlemesini açmak gerekir.

Foucault'un iktidar çözümlemesi "emir/itaat" şeklindeki tek yönlü etkileşim değildir. Onun iktidar çözümlemesi çoğul, sınırları belirsiz, içinde disiplini de barındıran fakat bundan ibaret olmayan, mikro alanda işleyen, kurucu, dinamik, ilişkisel ve ikna edici olan bir ağ biçimindedir. İktidar, bu anlamda, yaşamı eskisi gibi direkt emir-itaat yöntemleriyle değil, oluşturduğu söylemlere tabi kılmak suretiyle yönetir. Bu tabi kılmak öznelere istençlerini dışlamayan bir içselleştirmenin ifadesidir. Foucault'un iktidarında ikili düzenek görmekteyiz: (bu iktidar) bir taraftan bilme istenci ile yaşamın her alanına dair bir gözetim mekanizması oluşturur; diğer yandan yaşamın sorumluluğunu üstlenir ve yaşamı normsal düzeyde yeniden düzenlemeye dönük pratikler devreye sokar. Foucault'ya göre iktidar, bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak ona hem kendisinin, hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğ-

rudan gündelik yaşamına müdahalede bulunur.² Foucault için iktidar, “mümkün eylemler üzerinde işleyen bir eylemler kümesidir; ...kışkırtır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar, aşağı yukarı muhtemel hale getirir; uç noktada kısıtlar ya da mutlak olarak engeller... Başka eylemler üzerindeki bir eylem kümesi” şeklindedir.³

Foucault, iktidarın çeşitli düzenleme aracılığı ile söylemleri oluşturduğunu ve bunların yeni norm dizgesi yarattığını belirtir. Ona göre, norm dizgesinin başat özelliği, bireyleri “bastırma” (repression) yoluyla değil, ikna etme gücüyle özneler haline getirmedir.⁴ Bu norm dizgesi bir “hakikate” gönderimde bulunur. İktidarın temel dayanaklarından biri “hakikat” oluşturma kapasitesidir. Hakikat, iktidarın belirleyiciliği altında öznelerin davranış ve tutumlarını sınırlayan, veya bu davranış ve tutumların dayandığı normals dayanakları tespit eden bir kurgulanımdır. Başka bir ifadeyle hakikat, bir doğruluk çerçevesi ve uyulması gereken doğrular dizgisidir. Bu hakikatler söylem üzerinden yeniden üretilir. Hakikate dair söylemlerin hareket anı iktidarın dayandığı ve ürettiği ilişkiler örüntüsünü meşrulaştırmak ve bunun bir “gerekliklik” olduğu söylemini doğallaştırmaktır. İktidar önce söylem üzerinden şeylerin doğasına ilişkin açıklama oluşturur sonrasında ise söyleme uygun kurumsal mekanizmalar geliştirerek denetim ve kontrol süreçlerini beraber işletir.

Foucault, iktidarın mekansal ve normals düzeyde kategorize etme gücü ile yaşamın içerisindeki tüm ilişkilerde sınırları çizme gücüne de eriştiğini belirtir. Bu söylemler iktidarın “olması gereken”e ilişkin normatif belirleyici kapasitesinden meydana gelir.⁵ Foucault, “delilik” sorunsalını bu bağlamda ele alır. Ona göre iktidar “normal” olmanın normals çerçevesini çizdiği andan itibaren mekansal olarak akıl hastanesini kurmaya yetkin hale gelir.⁶ Kaba bir şekilde tarif edecek olursak iktidar, bilgi dahil olmak üzere tüm alanları söylem üzerinden inşa eder. Bu önerme bizim nasıl özne haline geldiğimizi de anlatır. İktidar söylem üzerinden belirli davranış ve tutumun sınırlarını belirler, bunu hakikat olarak kodlar, norm halinde veya kurallar dizgesi şeklinde nesnesine dayatır.

Foucault’un iktidar çözümlemesinin hakikat üretme kapasitesinin izlenebileceği birçok toplumsal mekan, normatif dizge, sözlü sözsüz dilsel pratikler, metinler vb. vardır. Bu alanların bir tanesi de devlet söylemidir. Bu söylem alanını hakikatin “zuhur ediş” anı olarak değerlendirmek mümkündür.⁷ Bu açıdan devlet söyleminin “zuhur ediş” anı olarak incelenmesi 90’lar boyunca Kürt meselesinin hangi söylemsel kodlarla işlendiğinin yanıtını bulmamıza katkıda bulunur.

Çalışmamız için önemli bir diğer teorik kısım, devlet ve şiddet ilişkisidir. Şiddetin teorik açıklaması 90’lı yıllarda yaşanan şiddetin ne olduğunu ve neden ve hangi süreçleri içerdiğini daha geniş bir perspektiften ele almamızı mümkün kılar. Kuramsal açıklamalar neyin şiddet olduğuna ve şiddetin normatif ve meşruiyet zemininin ne olduğuna ve bunların nasıl bir kavramsallaştırma yapılması gerektiğine dair ortak bir payda bulmuş değildir. Fakat devlet ve şiddet arasında zorunlu bir ilişki olduğu genel olarak kabul edilir.⁸

Şiddeti birçok bağlamda ele alan çalışmalar mevcuttur. Örneğin bazı düşünürler devlet ve şiddet arasındaki ilişkiyi iktidar, egemenlik ve yasa ile bağlantılı olarak incelerler.⁹ Şiddeti ulus-devlet kurma süreçleri ve milliyetçilik bağlamıyla inceleyen bazı düşünürler ise şiddete farklılıklardan nefret eden modern devletin tözü olarak gönderme yaparlar.¹⁰ Etnik nefret üzerine kurulu ilişkinin niteliğini sömürgeleştirme süreçleri ve sömürge karşıtı mücadeleler şeklinde betimleyen çalışmalar ise şiddetin psikolojik, kültürel ve ekonomik yanlarını tartışmaktadır.¹¹ Birçok çalışma, etnik-dinsel ve cinsel kimlikler arasındaki ast üst ilişkilerinin biçimlenmesinde sembolik şiddetin de en az fiziksel şiddet kadar vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu belirtirler.¹² Devlet şiddetini konu alan birçok çalışma ise devlet şiddetini “acı çektirmek” olarak almaz bunun yerine devletin şiddet kullanımı vasıtasıyla “gayrimeşru kılınmış insan topluluklarından cezalandırılabilir kategoriler” yaratmakta olduğunu belirtirler.¹³ Yine birçok düşünür, modern devleti, düzeni kurmak ve korumak için şiddete başvuran ve bunu meşrulaştıran bir yapılamın olarak değerlendirir. Şiddet ve hukuk arasındaki örtülü zorunluluk ilişkisi, modern devlete, toplumun kimleri içerdiğini veya kimin siyasi özne olma hakkına erişip kimin siyaseten dışlandığını belirleyen bir form kazandırmıştır.¹⁴

Şiddetin kaynakları üzerinde birçok açıklama mevcuttur. Bizim çalışmamız açısından şiddetin devletle ilişkisini ele almaktır. Öncesinden şiddetin nedenlerine kısa bir açıklama yapmak gerekir. Her türlü rejimde, kolektif şiddetin büyük bir paydası, şiddet ile başlamayan hak iddialarının bir sonucu olarak ortaya çıkar.¹⁵ Bu açıdan politik kolektif şiddet çeşitli aktörlerin arasındaki ilişkilerden ve o aktörlerin farklı hakikat algularının birbiriyle ilişkisinden türer. Kolektif şiddetin ortaya çıkmasının önemli koşulu krizin ve fırsatın doğmasıdır.¹⁶ Bozarslan, şiddetin temelinde iktidar ilişkilerinin bir toplumsal mukavelenin sonucu olarak belirlenmemesi ya da toplumun bir kısmının kendi etnik, dini vs. aidiyetlerin tanınmasını da içerecek biçimde sisteme entegre olmaması bulunduğunu belirtir. Şiddete başvuruda ısrar, hem bir aktörün buna yeterli olduğunu göstermesi açısından, hem de, en azından şiddete maruz kalanlar açısından intikam alma isteği doğurduğundan kaçınılmaz bir hal alır.¹⁷

Meydan okuyanlara karşı devletin izniyle zor kullanılmasına geldiğinde, kolektif şiddet, şiddet uzmanlarından oluşan ve kişisel intikam ve teşvik için fırsatlar sunan örgütlerin boyutuna göre artış gösterir. Kolektif şiddet aktörlerden birine politik ve ekonomik fırsat sunduğu yerde artar. Yine kolektif şiddet güvenlik uzmanlarının demokratik sivil kontrolünden çıktıkça katlanır. Şiddet üzerine uzman kişiler, geniş çaplı tüzel varlıkların çıkarlarına (devletler, partiler, topluluklar, etnik gruplar ve diğerleri) hizmet etmeyip, kendi dinamiklerini takip ederler.¹⁸

Foucault çalışmasında şiddeti devlet ırkçılığı üzerinden değerlendirir. Ona göre, modern iktidar yaşatmak üzerine kurgulanmıştır. Bu kurgulanmış yaşamayı ve yaşatmayı kutsayan bir iktidar biçimidir. Yaşamdaki tüm pratikler iktidarın bu hakikati ile şekillenir. Ölüm ve öldürme bu iktidar biçimine uzak

gelmesi gerektirmektedir. Fakat, bir çok toplumda yaşanan şiddet bunun aksini örnekler. Hele 20. Yüzyıl boyunca yaşanan kitlesel ölümler yaşatmaya dayalı iktidar önermesini kuşkuyla hale getirir. Foucault yaşatmaya dayalı iktidar formunun öldürmeye meyil vermesinin çetrefilliğini şu şekilde sorgular: “... iktidarın temel işlevinin yaşamı çoğaltmak, kazaları savuşturmak ve kayıpları gidermek olduğu doğrusa, böylesi bir iktidar nasıl öldürebilir? Bu koşullarda siyasi bir iktidar için öldürmek, ölümü talep etmek, ölüme çağrı çıkartmak, öldürme emrini vermek yalnızca düşmanlarını değil ama kendi yurttaşlarını bile ölüme atmak nasıl mümkün olabilir?” Foucault’a göre biyoiktidar formu içerisinde öldürme ve ölüme bırakma durumunu anlamlı hale getiren onun “iyi ile kötü, yüksek ile düşük, artan ile azalan ‘ırklar’ arasında ayırım” yapmasıdır. Ayrıca bu form biçiminin “yaşamaya gereken ile ölmesi gereken arasında ayırıcı bir çizgi” oluşturur.¹⁹ Fakat ölüme bırakma ve öldürme eyleminin yalnızca doğrudan ve fiziksel bir ölümü ifade etmediğini belirtmek gerekir. “Tabii ki ölüme mahkûm etmekten yalnızca doğrudan öldürmem değil ama aynı zamanda dolaysız öldürme de sayılabilecek her şeyi kastediyorum: Ölüme bırakma, kimileri için ölüm riskini çoğaltmak ya da çok basit olarak, siyasal ölüm, ülke dışına sürme, dışlama vb.’yi”.²⁰ Irkçılık biyoiktidar ekonomisinde “yaşamaya değer” olanla “yaşamaya değmez” olanın sınıflamasını “ne kadar çok ölüme bırakırsan, o kadar çok yaşarsın” düşüncesi temelinde geliştirmektedir. Bu temel, öldürmenin söylemsel çerçevesini şu şekilde kurgular: “Ötekinin ölümü benim kişisel güvenliğim olması ölçüsünde yalnızca benim yaşamam değildir; yaşamı daha sağlıklı kılacak olan ötekinin ölümüdür, kötü ırkın, daha aşağı olan ırkın ölümü”dür.²¹ Çünkü yaşamı genel olarak daha sağlıklı kılacak olan onun yokluğudur. Bu işlen sayesinde ki ırkçılık, ne istisnai bir durum ne de bireysel bir eylem olmayıp, “eyleme dair toplumsal alanları yapılandıran, politik pratiklere rehberlik eden ve devletin aygıtları aracılığıyla gerçekleşen” bir olgudur.²² Özet olarak “devlet, biyo-iktidar modu üzerinden işlediği andan itibaren, devletin öldürücü işlevi ancak ırkçılıkla yerine getirilebileceğini” söyleyebiliriz.²³ Bütün bu anlatımların ifade ettiği üzere ötekinin ölümü yaşam ve güvenlik potansiyelini artırır çünkü ‘öteki’, biz için ölümcül bir tehdit ve yaşamsal bir tehlike olarak inşa edilmiştir.

Tehdit Eden Kim

Devlet söylemi, 90’lı yıllarda Kürt muhalefetini ve Kürt taleplerini ‘ulusal güvenliğe tehdit’ olarak inşa etmektedir. Bu inşa biçimi 90’larda yaşanan şiddetli hegemonize etmektedir. Devlet söyleminde bu hegemonize edici hakikat esasında Kürt kategorisinin ölümünün, Türk kategorisinin yaşam ve güvenlik potansiyelini artıracığı kurgusunu referans alır. Buradaki ölüm kategorisi, içerisine fiziki ölümü de içerek biçimde, siyasal ölüm, ülke dışına sürme, dışlama unsurlarını anlatmaktadır. Nitekim 90’lar boyunca yaşananlar bu ölümlerin tamamını içerimlemiştir. Hegemonize edici söylemlerin neler olduğunu anlamamın ilk basamağı konuşan öznenin inşa ettiği kişilerin kim-

lerden oluştuğunu belirlemektir. Çünkü bunun anlaşılır olması dost\düşman kategorilerini kimlerin içerdiğini anlamamızı mümkün kılar. Bu kategoriler Foucault'un kullandığı anlamda yaşaması gereken ile ölmesi gereken arasında ayırıcı çizginin tayflarının kimlerden oluştuğunu anlamamıza imkan verir. Devlet söylemi, tehdidi oluşturan çemberin kimlerden oluştuğunu, bu çemberin içerisine kimleri dahil edip kimleri çıkardığını belirlemek için aşağıda geçen söylemleri analiz etmek gerekmektedir. Devlet söylemindeki dost\düşman kategorileri, tekil ve değişmez bir kategoriler değildir. Bu kategorilerin sınırları kimi zaman daralmakta kimi zaman genişlemektedir. Fakat devlet söylemindeki düşman kategorisinin en dar halinin 'Kürt muhalefeti' olduğu görülmektedir. Düşman kategorisindeki genişleyen sınırlar ise Kürt muhalefetinden bütün bir Kürt etnisitesine kadar yayılmasını anlatmaktadır. Bu önerme, her iki durumda devlet söyleminin konuşulmasına izin verdiği alanın dışına taşan Kürtleri tehdit olarak inşa ettiğini ifade eder. Örneğin DEP kapatılma davasında, iddianamede DEPlı altı milletvekili için "*vatan haini*" olduğu yazılıyordu.²⁴ Bir partinin ortak paydasının fikirler olduğu kabul edildiğinde devlet söylemi DEP'in fikirlerini benimseyen herkesi "*vatan haini*" olarak işaretlediği anlaşılmaktadır. Dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren ise bu söylemi şöyle ifade etmektedir: "*İnönü'yü ilk parti kurduğunda ikaz etmiştim. Partinizin içine aşırı solcular, Kürtçüler sızıyor. Bunlara dikkat ediniz, isterseniz isimlerini verebilirim. Eğer bunları temizleyemezseniz, ileride çok zor durumlarla karşı karşıya kalabilirsiniz demiştim*".²⁵ DEPlı vekiller Evren'in söyleminde temizlenecek bir kir olarak temsil edilmektedir. Alıntıdan anlaşıldığı üzere Cumhurbaşkanı DEPlı vekiller için geniş çaplı inceleme yapmıştır, bir suç olgusu olmadan vekiller için inceleme yapması, onları suçlu olarak kodlandığını göstermektedir. Buradaki kodlamanın açıkça ifade edilir olması, söylemi konuşanın, söylemi dinleyen ile aynı hakikati paylaştığını da göstermektedir. Bu önerme devlet söyleminin içerimindeki kimlerin yaşamaya değer olduğu ve kimlerin olmadığı şeklindeki biçimleniş esasında toplumsal formasyonun 'zuhur eden' amdır. Devlet söylemi burada Kürt muhalefeti suç kategorileri ile almakta, bütünlük söyleminin geçerliliği için Foucaultcu anlamda yok edilmeleri gerektiğini anlatmaktadır. Burada bütünlük söyleminin yaşamın sağlıklı sürmesine denk geldiği, Kürt muhalefetinin de bu sağlıklı yaşamı bozucu olduğu belirtilebilir.

Kürt muhalefetinin "*vatan haini*" olarak tanımlanışı yalnızca hukuki metinlerde yoktu. Örneğin dönemin İçişleri Bakanı Nihat Menteşe DEP Milletvekili Hatip Dicle'yi eleştirirken "*Bir vatan haininden ne beklenir ki... Türkiye hudutları içinde parlamentoda bulunmaması gerekir. Bu parlamentonun ekmeğini yiyeceksin, bu parlamentonun imkanlarını kullanacaksın sonra da milleti öldürecek öldürteceksin*".²⁶ Bu ifadeler Kürt muhalefetinin 'katil' ve 'hain' olarak ele alındığını göstermektedir. Birçok söylem Kürt muhalefeti 'özdeş' almaktadır. Örneğin HADEP davası duruşmasında Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel mütalaasında HADEP'in "*PKK'nın siyasi uzantısı*"²⁷ haline geldiğini belirtir.

Devlet söyleminin Kürt muhalefeti için ‘özdeş’ olarak ele aldığına dair bir diğer örnek ise dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş’in ifadelerinde görmek mümkündür: *“Kimisi bu teröristleri barındırmakla, ihtiyaçlarını karşılamakta, eğitim yapmalarına izin vermekte, Türkiye’ye sızmalarını kolaylaştırmaktadır. Kimileri de insan hakları maskesiyle yaklaşp teröre göz yumaktadır”*.²⁸ Genelkurmay Başkanı önce Kürt muhalefeti için ‘teröristler’, ‘onlara yardım edenler’ ve ‘fikri destek olanlar’ şeklinde üçe ayırmakta nihai olarak ‘onlar’ kategorisinde ‘özdeş’ olduğunu ima etmektedir. Bütün bu alıntılara referans sağlayan söylemin, Kürt meselesinde devlet söyleminin dışına çıkanın ‘vatan haini’ olduğu söylemi bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle devlet söylemi ‘ulusal güvenliğe tehdit’ olarak inşa ettiği kişileri kendisine direniş gösterenlerden seçmektedir.

Devlet söyleminde kimlerin “ulusal güvenliğe tehdit” olduğu, en dar sınırları Kürt muhalefeti oluşturmasına rağmen kimi zaman bu sınırlar genişlemekte, bütün bir Kürtleri bu söyleme dahil etmektedir. 1992 Newroz’unda askerler Lice’ye saldırı düzenlemiş resmi kayıtlara göre 57, Sivil Toplum Kuruluşlarına göre 133 kişi hayatını kaybetmişti. Bu ve buna benzer birkaç benzer olayda devlet ‘yok edilecek bedenler’ olarak Kürtler arasında bir ayırım gözetmemiştir. Bu kategorik olarak ele alım söylem alanında da görülebilmektedir. Örneğin dönemin gazetelerine konuşan askeri yetkililer 1992 Newroz’unu şöyle açıklamaktadırlar: *“Son üç günün olaylarını dikkatle izlerseniz, karşınızdakilerin düşman olduğu sonucuna kolaylıkla varırsınız. Askerlikte düşmanın tanımı budur, başka tanımı da yoktur. Karşındakiler elde silah milli bütünlüğümüze karşı saldırmaktadır. ...kimin dost kimin düşman olduğunu kesin olarak tespit etmek güç. Adamlar gündüz sivil gece terörist olarak ortaya çıkıyor”*.²⁹ Alıntıdan anlaşılacağı üzere, devlet söylemi kategorik bir ‘düşman’ sınırları Kürtlere kadar genişletmiştir. En azından gündüz gezen her birinin düşman olma kuşkusunu taşıdığı açıkça ifade etmektedir. Bu önerme 1992 Newroz’unda Cizre’de güvenlik güçlerinin ayırım gözetmeksizin halka saldırması hatırlandığında bu kategorinin genişlemesinin geçerliliğini göstermektedir. Kürdün öteki olarak yok edilmesinin gerekliliği (ve bunun doğallaşması) ‘milli bütünlük’ söyleminin güvenli bir yaşam ile özdeş tutulmasıyla mümkün olmaktadır. Benzer bir örnek ise dönemin Olağanüstü Hal Bölge Valisi Ünal Erkan’ın söylemine yansımıştır: *“Dağdaki çobana, mezradaki vatandaşa bir diyeceğimiz yok. Devlet mezraları toplayıp bir araya getirseydi, telefon ve diğer imkânları verseydi, bunlar bu kadar azıtmazlardı. Valilere söylüyorum. Mezralardaki vatandaşlar isterse onları bir araya getireceğim. Onlara kent kuracağım, bunu ben yapacağım”*.³⁰ İlk bakışta kategorik alımlama olmadığı görülmeye rağmen, Ünal Erkan, köyleri ‘yardım eden’ olarak ‘özdeş’ biçimde kodlamakta, köy boşaltmalarını önermektedir. İlk cümlesindeki “dağdaki çoban, mezradaki vatandaş” içermeyen ayırım aslında, bütün Kürtlerin ‘özdeş’ olarak kodlandığını gizleme stratejisidir. Köy boşaltmalarını önerme bu ayırımı geçersiz kılmaktadır. Boşaltma eyleminin

sürülme, göçertme, yerinden etmek anlamlarını ihmal etmemek gerekir. Söylem ifade edilirken ‘göçertme’ anlamı gizlenip onun yerini “kent kurmak” şeklindeki pozitif anlamlar almıştır. Bu şekilde olumsuz bir eylem olumlu söylemle ifade bulmaktadır.

Bu anlatılardan anlaşılacağı üzere devlet söylemi ‘yaşamaması gereken Kürt’ ile ‘ölmesi gereken Kürt’ arasında bir sınır belirlemiştir. Bu sınırın esnek ve geçişken olduğu görülmektedir. Ölmesi gerekenin en alt basamağında muhalif Kürt’ün olduğu fakat üst basamaklara doğru gidildikçe kategorik olarak tüm Kürtleri içerdiği anlaşılmaktadır. Bunun Foucault metodolojisinde oturduğu çerçeve: Türk nesnesinin yaşamının sağlıklı veya sürdürülebilir olmasının yolu Kürt muhalefetini zemin olarak tüm Kürtlere doğru genişleyen ‘ölüm’ün gerekliliğidir. Nitekim bu çerçeve 90’lı yıllarda en dar çerçevede kürdü fiziki olarak ‘öldürür’, orta derece genişleyen çerçevede Kürdü ‘göçertir’, en geniş çerçevede Kürdün kimlik taleplerini ‘konuşulmaz’ bulur. Bu bölümde devlet söyleminin kimlerden bahsettiğini inceledik, bir sonraki aşamada bu söylemsel inşaları inceleyeceğiz.

Söylem, Kimlik: Ulusal Tehdit

Devlet söylemi Kürt meselesini ‘konuşulabilir sınırlar’ ve ‘konuşulamaz sınırlar’ olarak iki farklı düzleme yerleştirmektedir. Devlet söylemi bu alanların boyutlarını ve içerimlerini hem inşa etmekte hem de yeniden üretmektedir. Bu düzlemler tek boyutlu, sınırları belli, verili olmayıp cumhuriyet tarihi boyunca değişkenlik göstermektedir. Dönemsel olarak birinci alan dar tutulup ikinci alan geniş tutulurken bazı dönemlerde ise bu durumun tersi görülmektedir. Keza 90’lı yıllar için de aynı şey söylenebilir. Bu dönem içerisinde de tekil bir ‘konuşulabilir sınırlar’ ve ‘konuşulamaz sınırlar’ yok olup yapısal koşullara göre değişkenlik gösteren sınırlar mevcuttur. Devlet söyleminin tekil, sınırları verili olmaması ve bu sınırların esneyip daralması bu alan üzerindeki mücadeleden kaynaklanmaktadır.³¹ Çünkü devlet söylemine dahil olabilecek içerimler bunu bir mücadeleyle elde eder. Aynı şekilde söyleme dahil olmayan dışsalıklar ise bu mücadeleyi başaramamış ve devlet söyleminin sınırlarını genişletememiş öğelerden oluşmaktadır. 90’lı yıllarda Kürt talepleri bu sınırların ‘konuşulamaz’ tayfındadır. Devlet söylemi, Kürt taleplerini ‘konuşulamaz’ olarak işaretlerken, bunu aşağıda göreceğimiz çeşitli alt söylemlere nedensel olarak bağlamaktadır.

Devlet söyleminin alt söylemlerle inşa ettiği sınırların referans söyleminin ‘ulusal güvenliğe tehdit’ olduğu ifade edilebilir. Başka bir söyleyişle Kürt talepleri devlet söyleminde ‘ulusal güvenliğe tehdit’ olarak inşa edilmektedir. Bu durum Kürt taleplerini ‘konuşulamaz’ olarak söylem alanının dışına itmektedir. Örneğin HEPlî Milletvekilleri anadilimiz Kürtçe dediklerinde meclis içerisinde sert tepkiyle karşılaşırlar. DYP grup başkanvekili Güneş Müftüoğlu HEPlîler için *“Bu işe benim aklım ermedi. Bu arkadaşlar hangi ulusa aitlerse Türkçeyi yabancı dil sayıyorlar. Anayasa’nın 3. mad-*

*desi gayet açık. Kendilerini Türk vatandaşı saymıyorlar mı ki, böyle belirtiyorlar? Soruyorum onlara, bir başka ülkenin vatandaşları mı? Acaip karşıladım. Olmaması gereken bir şey. Kaldı ki TBMM'ye seçilip gelmişler. Türkçeyi yabancı dil olarak görüyorlarsa bu görevi derhal bırakmaları gerekir*³² diye yanıt vermektedir. ANAP Grup Başkanvekili Ülkü Güney de, HEPlilere şöyle tepki göstermektedir: *“Çok yanlış bir şey. Türkiye Cumhuriyeti ülkesiyle, milletiyle bir bütündür. Türkçe resmi dilimizdir. Türkçeyi ikinci dil yazmayı ben faşistlik olarak algularım*”.³³ Her iki alıntıya sahip söylemler, anadilin Kürtçe olarak ifade edilmesini anlaşılmasız bulmaktadır. Oysa her iki alıntı sahibi kişi HEPLi Milletvekillerinin anadillerinin Kürtçe olduğunu bilmekte fakat bunun konuşulmasını ‘acayip’ ve ‘olmaması gereken bir şey’ olarak değerlendirmektedir. Bu iki alıntı bu dönem içerisindeki devlet söyleminin Kürtçeyi mevcudiyet olarak ‘konuşulamaz’ olarak içerimlediğini göstermektedir. Müftüoğlu anadilin Kürtçe olmasını Türkçeye hakaret olarak almakta, Kürtçenin anadil olarak kabul edilmesinin Türkçeyi yabancı dil konumuna taşıyacağını belirtmektedir. Türkçeyi yabancı dil görenin de meclisten gitmesini salık verirken esasında Kürtçenin anadil olarak görenlerin mecliste olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Müftüoğlu’nun anlatımından ‘Türk vatandaşı’ olmanın ölçütünün Kürtçe anadile sahip olmamaktan geçtiği görülmektedir. Bu söylem bağlamıyla Türk vatandaşlığı, anadili Kürtçe olanı kapsamayacağını ima etmektedir. Güney de doğruluğun alanını ‘anadili Kürtçe olmayı gizlemek’ olarak belirlerken, anadilin Kürtçe olarak ifade olunmasını ironik bir şekilde faşistlik saymaktadır. Güney’in anlatımına vücut kazandıran düşünsel yapı, anadilin Kürtçe olmasının ifade edilir olması ‘bütünlüğe tehdit’ şeklindeki kodlamadır. Güney ve Müftüoğlu, devlet söyleminin bir konuşması olarak, Kürtçenin mevcudiyetini ‘konuşulabilir sınırlara’ dahil edilmesinin kabul edilmez olarak değerlendirmelerinin nedeni ‘ulusal güvenliğe tehdit’ göndergesi olduğu görülmektedir. Bu alıntıların gösterdiği üzere, devlet söylemindeki yaşatma formu ötekinin ölümü üzerinden gerçekleşmektedir. Yani Kürtçenin yaşamasının ancak Kürtçenin konuşulmamasıyla mümkün olduğunu anlatır.

Dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş de Kürt sorunu vardır diyenlere *“...bu ırkçılıktır, ben ırk ayrımı diye bir şey bilmiyorum, Türk vatandaşı olan herkes benim kardeşimdir, ama ırkçılığı tahrik ettikleri de kesin*” demektedir.³⁴ Güreş, meseleyi Kürt sorunu olarak adlandırmayı ‘konuşulamaz sınırlara’ dahil etmektedir. Kürtlerden bahsederken ‘Türk kardeşlerim’ demekte ‘Kürt’ demeyi reddetmektedir. Güreş’i rahatsız eden şeyin ‘Kürt’ kelimesi olduğu görülmekte çünkü Kürt kelimesinin kullanılması ona göre ırkçılığa tekabül etmektedir. Bu durumu “ırk ayrımı bilmemekle” ifade eden Güreş, herkesin tek ırktan geldiğini ima eden bir söylemsel çerçeve ile konuşmaktadır. Bu söylemsel çerçeve stratejik bir seçimdir. Böylece toplumun homojen bir etnisite olduğunu vurgulamakta ve bu vesileyle Kürtlerin olmadığını ifade etmiş olmaktadır. Devlet söylemi Kürt’e Kürt demeyi 90’lı yılların başında reddetmektedir. Çünkü bunun aksi ‘homojen bütünlük’ söylemi-

ni geçersiz kılmaktadır. Bu duruma başka bir örnek Dönemin Başbakanı Yıldırım Akbulut'un SHP raporunu eleştirmesinde görmekteyiz. Akbulut: “*SHP bir rapor hazırlıyor. Adına da Kürt raporu deniliyor. Buradan ilan ediyorum Türkiye’de Kürt yoktur, Türk vardır. Kimi kastediyorlar bilmem. Bu toprakların üzerinde yaşayanların hepsi Türktür. Türk olmak mecburiyetindedir*” demektedir.³⁵ Akbulut’un söylemsel sınırları görüldüğü üzere Kürt varlığını içermemektedir. Devlet söylemi görüldüğü üzere Kürt yok, Türk var demekte Kürt’ü ‘konuşulamaz sınırlar’ içerisinde tutmak istemektedir. Akbulut, bu konudaki devlet söyleminin sınırlarının değişmezliğini ‘mecburiyet’ şeklinde ifade etmektedir. Akbulut, Kürt’ün kendisini varlık olarak dayatmasını varolan sınırları hatırlatarak engellemek istemektedir. Devlet söylemine Kürt olarak dahil olma mücadelesi bu alıntıda “bu topraklar” sorunsalıyla dahil edilemez olduğunu belirtmekte ve bu nedenle ‘konuşulamaz sınırlar’ içerisinde kalması gerektiğini ifade etmektedir. Toprak sorunsalı şu şekilde ifade edilebilir: Toprak bütünlüğünün olmasının yegane koşulu toprak üstündekilerin homojen etnik yapıda olmasından geçmektedir ve aksi durum toprağın bölünmesine neden olacaktır. Bu sorunsalın gösterdiği üzere Kürtler, Kürt olarak ifade edildiğinde ‘ulusal güvenliğe tehdit’ şeklinde kodlanmaktadır. Bu kodlama biçimi referansını, ‘ötekinin’ varlığı bizim bütünlüğümüzün bozulmasına yol açacağından ‘ötekinin’ ölmesi gerekir, düşüncesinden alır. Alıntının somutluğuna indirildiğinde, Kürt varlığının kabulü “biz” kategorisinin bütünlüğünü tehlikeye atacağından ve dolayısıyla yaşamımızın sürdürülebilirliğini tehdit altında bırakacağından Kürt varlığı kabul edilmemelidir.

Devlet söylemindeki içerimlerin esneyip genişlemesi, devletin temsilcileri, hükümet mensupları, meydan okuyanlar ve vatandaşlar arasındaki mücadeleden geçmektedir. 90lı yıllarda Kürtün varlığı ‘konuşulabilir sınırlar’a dahil olmaya başlamıştır. Bu sınır değişikliğinin göstergelerinden biri Süleyman Demirel’in “Kürt realitesini tanıyoruz” şeklinde açıklamasıydı.³⁶ Burada realitenin Kürt sorunu değil insan olarak Kürtün varlığını ifade ettiğini belirtmek gerekir. Bu ayırım devlet söyleminde Kürt meselesinin konuşulamaz sınırlarda durduğunu fakat insan olarak Kürt varlığının konuşulabilir sınırlara dahil olmaya başladığını göstermektedir. Elbette bu sınır genişlemesinin sancılı olduğu söylenmelidir. Örneğin Süleyman Demirel, bu açıklamasında tam dokuz ay evvel Özal’ın izlediği Kürt politikasını eleştiriyordu. Demirel Özal’a: “*Türkiye’de 26 etnik menşe var. Bunun üzerinde oynamayın. Fevkalade sert vaziyet alırsız. Burada Türk ırkından gelen insanların kurduğu bir devlet var. Onların dışında kalan insanlara müstemele muamelesi yapmıyorki*”³⁷ Keza Demirel’in açıklamasının arkasından kendisinin daha önce gösterdiği tonda eleştiriler geldi. Bu eleştirilerin yapıbozumu gerçekleştirerek esasında döneme damgasını vuran söylemsel kodları incelemiş olacağız.

ANAP Antalya Milletvekili Hasan Çakır, Kürt politikasını “yanlış politika” olarak değerlendirmektedir.³⁸ Bu “yanlış politika” esasında ‘doğru politika’ya

gönderimde bulunmaktadır. Bu doğru politika nedir? Kendisini doğru politika olarak kurgulatan söylemsel çerçeve nedir? Bu söylemsel çerçeve hangi alt söylemlerle inşa edilmektedir? Bu soruların yanıtlarını Kürt politikasına verilen tepkilerin söylemsel yapılarından bulacağız. Örneğin Adalet eski Bakanı ve ANAP Gümüşhane Milletvekili Oltan Sungurlu, yeni Kürt politikasını eleştirirken, “*Bugüne kadar iddiamız, bizim ayrı bir millet olmadığımız yolundadır. Buna göre muamele yapmak lazımdır. Onları farklı görmemiz mümkün değildir. Dışarıdan yapılan bu farklılık empozisini hükümetin de hoş görmesi ve desteklemesi sağlıklı değildir*” demektedir.³⁹ Sungurlu Kürt politikasını eleştirirken geçmişteki sınırları hatırlatarak bu sınırlarla devam etmeyi önermektedir. Bu sınır ‘ayrı millet’ olmadığımızı anlatan bir söylem olup esasında Kürtün Türk olarak adlandırıldığı tekil bir millet söyleminin sürdürülmesinin talebidir. Farklılık söyleminin sınırlarının genişletilmesinin, tekil millet söyleminin geçersizleşmesinin, “sağlıksız” olacağını vurgulamaktadır. Sağlık iması toprak bütünlüğüne tehdit altına gireceğine gönderimde bulunmakta, devlet söyleminde Kürtün Kürt olarak kabul edilmesinin bu nedenle kabul edilmez bulunmasını istemektedir. Sağlıksız gönderimi, yaşamın sağlıklı sürdürülebilirliği için ötekinin ölümünü talep etmektedir.

ANAP Gaziantep eski Milletvekili Haşan Celal Güzel de Kürt politikasına şiddetle karşı çıkarken: “*Demirel hükümeti yanlış yoldadır. Demirel Türkiye’nin geleceği üzerinde şov yapıyor. Demirel, çok kısa süre önce söylediklerini inkâr ederek devletin bütünlüğü üzerinde şov yapmaktadır. Türkiye bir üniter devlettir ve bu yapısını korumak lazımdır. Demirel Kürt realitesini kabul ettiğini söylerken, neyi ifade etmeye çalışıyor? Bunu açıklamalıdır*” ifadelerini kullanmaktadır.⁴⁰ RP’den ayrılan MÇP kökenli Kahramanmaraş Bağımsız Milletvekili Saffet Topaktaş, Kürt politikasını, “*bölünmeyi bulandıran politika*” olarak değerlendirirken, “*Bu politika bölünmeyi kabul etmek demektir. ...Bizi parçalamak isteyen güçlerin oyununa gelmememiz lazımdır*” şeklinde açıklama yapmaktadır.⁴¹ İki alıntının da bize gösterdiği üzere Kürtün Kürt olarak devlet söylemine dahil olması öyle söylendiği an gerçekleşen bir içerim olmayıp devlet söyleminin konuşanları arasında da mücadeleye neden olmaktadır. Güzel’in perspektifinde, Kürtün varlığının kabulü yanlış yol olup ülkenin geleceği ve bütünlüğü üzerinde şov yapmayı ifade eder. Güzel’in ima ettiği üzere ‘doğru yol’ Kürdün varlığını reddetmektedir bu durumun aksi ülkenin geleceğinin ve bütünlüğünün tehlikede olmasını ifade etmektedir. Topakbaş ise Kürtün varlığının kabulü, bölünme ile sonuçlanacağını bir gerçeklik olduğunu anlatmaktadır. İki konuşan da sınırların değişime isteğini tehdit algısına gönderimde bulunarak yapmaktadır.

Kürt realitesi örneğinde görüldüğü üzere “çekişmeli bir olayda”⁴² tekil bir söylem yoktur. Kimi konuşan eski söylem sınırlarının sürmesini talep etmekte kimisi ise yeni siyasal ve toplumsal koşullara uygun sınırlar oluşturmak istemektedir. Yukarıdaki alıntılar, varolan söylem içerimlerinin veya ‘konu-

şulamaz sınırların' genişletilmesini engellemek istemektedir. Bu engelleme talebinin dayandığı kurgusal neden 'üniter devlet', 'bölünme' gibi öğelerdir. Bu öğeler askeri anlamda 'tehdite' gönderimde bulunmakta örneğin Kürt'ün varlığının kabul olmaması için yapısal bir çerçeve sunmaktadır. Bu tehdit söylemi 'konuşulamaz sınırların' aşılmasının yıkımla sonuçlanacağı kurgusunu hem verili bir hakikat olarak almakta hem de bu söylemi verili bir gerçeklik olarak yeniden inşa etmektedir. Bu tehdit söylemi iki şık inşa etmektedir: birincisi bölünme tehdidi ile bizin ölümü, ikincisi yaşamın sağlıklı sürdürülebilirliği için ötekinin ölümü.

Devlet söyleminin Kürt meselesini ele alış biçiminin anlaşılmasını sağlayan göstergelerden biri de söylemin Kürtçeye yaklaşımıdır. Kürtçeye yaklaşımın nasıl inşa edildiğinin önemli bir örneğini bir dönem Milli Eğitim Bakanlığı yapan milletvekili Avni Akyol'un konuşmasında bulmak mümkündür: *"Kürtçe eğitim olmaz. Eğitim ve bilim dili Türkçedir. Türkçeden taviz vermek, Türkiye'yi yeni gayelerin içine atmak demektir. Bunun sonucunun nereye varacağı belli olmaz. Siyaset ve üç günlük İktidar uğruna devletin bin yıllık geçmişi gözardı edilmemeli, ona ihanet edilmemelidir"*.⁴³ Alıntı örtük bir şekilde Kürt ve Kürtçeyi kabul etmekte fakat bunların alenen kabul edilmesini reddetmektedir. Bunu dayandırdığı argümanlar ise Kürtçenin "eğitim ve bilim dili olamama"sı ve "Türkçeden taviz vermek" şeklinde olmasıyla ifade bulunmaktadır. Bu ve buna benzer birçok ifade Kürtçe, Türkçe karşılığı üzerinden inşa edilmekte, ikisinin bir araya gelemeyeceği verili bir gerçeklik olarak kurgulanmaktadır. Buradaki kurguya yön veren söylemsel yapılar şunlardır: "Türkiye'yi yeni gayelerin içine atmak", "devletin bin yıllık geçmişi gözardı etmek", "ona (devlete) ihanet etmek". Kürtçe devlete 'ihanet etmenin' bir aracı olarak inşa edilmekte, ülkeyi 'yeni gayeler' içine atacak tehdit unsuru olarak ele alınmaktadır. Alıntı Kürtçenin 'konuşulmaz sınırlar' içerisinde kalmasını gerekliliğini belirtmekte aksi durumun ülkenin yıkımıyla sonuçlanacağını anlatmaktadır. Bu söylemler esasında 'devlet bölünemez' söylemini hakikat almasından türetilmekte, söylenen her söylem bu söylemi yeniden üretmektedir. Alıntı 'devletin bölünmezliği' söylemine retorik öğesi katmış "devletin bin yıllık geçmişi gözardı etmek" şeklinde sunmuştur. En azından Cumhuriyet Türkiye'sinin 70 yıllık bir geçmişi bulunmakta, Osmanlı devletini de referans alıyorsa onun da bu topraklarda 500 yıllık geçmişi bulunmakta, bunun gerçekliğe tekabül etmediği ortadadır. Devlet söyleminin konuşanı, burada, bizlere ezelden beri yaşamın sağlıklı sürdürülebilir olmasını homojen toplum biçimlenişine dayandırarak anlatmaktadır. Aksi durumun yaşamın sağlıklı sürdürülmesini imkansız kılacağını ima etmektedir.

Dönemin devlet söylemi her tür Kürt kimlik talebini 'ulusal güvenliğe tehdit' olarak inşa etmektedir. Örneğin dönemin Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, federasyon fikrini şu sözlerle reddetmektedir: *"Bunu (federasyon) tartışmak dahi, Atatürk ve İstiklal savaşında verdiğimiz şehitlere sahip çıkmıyoruz anlamına gelir. Ben böyle bir görüşü duymak iste-*

mem".⁴⁴ Konuşanın kimliği, meselenin hangi bağlamda ele alındığını göstermektedir. Siyasal bir konuda bir güvenlik bürokratının karar verici şekilde (duymak istememek bir karar halidir) konuşması bu mevzunun siyasi mecradan çok güvenlik mecrasında işlediğinin göstergesi olarak ele alınabilir. Güreş federasyon fikrinin (bırakın gerçekleşmesini) tartışılmasını "konuşulamazlar" çerçevesine yerleştirmektedir. Güreş bu sınırın aşılma durumunun "Atatürk ve İstiklal Savaşında verdiğimiz şehitlere sahip çıkmamak" olarak tespit etmektedir. Atatürk ve şehitlerin federasyon ile ilişkisini 'bölünmez bütünlük' fikrine gönderme yaparak kurmakta, Kürt taleplerini 'ulusal güvenliğe tehdit' olarak inşa etmekte ve yeniden üretmektedir.

Kürt taleplerinin 'ulusal güvenliğe tehdit' olarak inşa edildiğinin örneklerini hukuki metinlerde de görebiliriz. Örneğin HADEP davasının mütalahasında Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel "*Türkiye, Türklere dar gelen bir gömlektir. Bu gömlekten parça koparmak mümkün değildir. Atatürk'ün çizdiği Misak-ı Milli sınırları içinde Kürtçe eğitim ve federasyon hezeyanlarına yer yoktur*" demektedir.⁴⁵ Yüksel Kürtçe ve federasyon taleplerini delirmek ve saçmalamak olarak nitelendirmekte, bu taleplerin 'konuşulamaz sınırlar' içerisinde bulundurulması gerektiğini ima etmektedir. Yüsel, Türkiye'yi Türkler için yetersiz bir alan olarak belirtmekte, Kürt taleplerinin "parça koparmayla" sonuçlanacağını ifade etmektedir. Burada devlet söylemi ötekinin kabulünün 'delirmek', 'saçmalamak' gibi yaşamın sağlıksızca sürdürülmesine neden olacağı vurgusu görülmektedir. İnkili tercih burada yatmaktadır, ya ötekinin ölümü ya bizim yaşamının sağlıksız sürdürülüşü.

Bülent Ecevit ise Kürt taleplerinden olan parti kurmayı eleştirirken "*Türkiye'de ırk ve etnik gruplara göre parti kurulamayacağını, kurulursa sonuçlarının Yugoslavya örneği olacak*" demektedir.⁴⁶ Ecevit'in konuştuğu söylemsel çerçeve, Kürdü ırk olarak kabul etmekte fakat etnik taleplerde bulunamaz olarak sınır çizmektedir. Bu sınırın nedeninin "Yugoslavya örneği" üzerinden bölünmeyle sonuçlanacağını ifade etmektedir. Devlet söylemi, Kürt etnik taleplerini 'konuşulamaz sınırlara' gönderirken bunu 'devletin bölünmezliği' söylemine gönderimde bulunarak gerçekleştirmektedir.

En temel Kürt talepleri konuşulurken en son gerçekleşme ihtimali olan 'bölünme' durumu en başta konuşulmakta, böylece taleplerin geçersizleşmesi sağlanmaktadır. Bu önermeye paralel bir anlatım dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in konuşmalarında görülebilmektedir. Evren'e göre: "*Onlar evvela eşitlik haklarımızı almak istiyoruz ama katiyen Türkiye Cumhuriyeti topraklarından ayrı bir bütünlüğe bürünmek istemiyoruz, falan diyecekler, önce öyle başlayacak ama bir zaman gelecek yirmi sene sonra mı, otuz sene sonra mı bilemiyorum, o zaman ayrı bir devlet kuracağız diyeceklerdir*".⁴⁷ Evren'in anlatımına yön veren söylemsel çerçeve, en küçük taleplerin bile kabul edilmesinin 'bölünme talebine' gideceği kodlamasıdır. Evren eşitlik haklarının da 'konuşulamaz sınırlar' içerisinde kalmasını istemekte, eşitsizliğin varlığının bilinçli bir tercih olduğunu anlatmaktadır. Ona göre eşitlik talebinin varacağı son nokta ayrı bir devlet kurma

isteği olacaktır. Bu alıntı ‘eşitlik hakları’nın ‘ulusal güvenliğe tehdit’ olarak inşa edildiğini göstermektedir. Bu söylemin de işaret ettiği üzere “iyi ile kötü, yüksek ile düşük, artan ile azalan ‘ırklar’ arasında ayırım” yapılmıştır. Kürtler bu inşada aşağı olan temsil etmektedir.

Sonuç Yerine: Kürt Meselesinde Devlet Söyleminin Yapılanımı

90’lı yıllar boyunca yaşanan şiddet devlet söyleminde hem üretilmekte, hem inşa edilmekte, hem de meşullaştırılmaktadır. Devlet söylemi tekil bir söylem değildir, bunun yerine tabanda birbirinden farklı söylemlerden olup yukarıya doğru gidildikçe tekillişen bir üçgen şeklindeki bir söylem formu biçimindedir. Tabandaki söylemler, alt söylemler olup hiyerarşik bir yapılanımla tepedeki söylemlere bağlanır. Somut olarak ifade edildiğinde, Devlet söylemi Kürt meselesini ele aldığı anda en tepeye ‘yok olma’ ve ‘yaşama’ şeklinde bir söylem yerleştirmektedir. Bu söylem esasında “yaşamak için yok etmen gerekir” şeklindedir. Bu söylem iki alt söylemden oluşmaktadır. Bu söylemler şunlardır: Türk olarak yaşamayı sürdürmen için Kürdü (fiziki, göçertme, siyasi, kimliksel olarak) yok etmen gerekir (yaşamı sürdürme fırsatı); Kürdün yaşaması senin (fiziki, göçertme, siyasi, kimliksel olarak) yok olman demektir (yaşamı yok etme tehdidi). Tabanın ortalarına doğru gidildikçe bu söylemler, “vatan haini”, “düşman”, “milletin bütünlüğü”, “devletin bölünmezliği” şeklindeki görünümle ortaya çıkmaktadır. Buradaki söylemler ‘ulusal güvenliğe tehdit’ koduyla birbirlerine bağlanmaktadır. Kürtler burada bu söylemlerle “ulusal güvenliğe tehdit” olarak inşa edilmektedir. Üçgenin tabanı ise söylemin en somut halidir ve üst söylemlere bağlanarak konuşur. Başka bir ifadeyle tabandaki söylemler üst söylemleri çerçeve alarak konuşur. Bu söylemler: “Kürt yoktur”, “Kürt vardır sorunu yoktur”, “Kürt eşitlik talep edemez”, “Kürtçe yoktur”, “Kürtçe vardır eğitim yapılamaz”, “federasyon konuşulamaz” vb şekilde su yüzeyine çıkmaktadır. Üst söylemlere ise ‘çünkü’ ile bağlanır, ‘Kürtçe yoktur çünkü Kürtçe milletin bütünlüğünü bozar’ şeklinde yapılanım bu önermeye bir örnektir. Keza bütünlük söylemi de üst söylemlere bu şekilde bağlanır, ‘millet bölünemez çünkü millet bölünerek yaşamını sürdüremez’ buna bir örnek olarak sunulabilir.

Görüldüğü gibi devlet söyleminin tabanı orta ve tepe birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin tabanda tekil bir söylem yoktur ve bu söylemler değişkenlik gösterebilmektedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi devlet söylemi Kürt meselesini ‘konuşulabilir sınırlar’ ve ‘konuşulamaz sınırlar’ içerisinde almaktadır. Bu sınır esnek olup değişebilmektedir. Değişebilir olan kısım tabandaki kısımdır. Örneğin bazen ‘Kürt yoktur’, diyen söylem, kimi zaman ise Kürt vardır fakat sorunu yoktur diyebilmektedir. Buradaki söylemlerin değişmesine rağmen orta basamaklar değişime kısmen açıktır. Devletin bütünlüğü, milletin bölünmezliği, vatan haini gibi söylemler tanımladığı kişiye göre değişebilir inşalardır. Hatırlanacağı üzere devlet söylemi düşman kategorisini en dar sınırlarda Kürt muhalefetini alırken en geniş basamakta tüm Kürtleri almaktaydı. Bazı dönemlerde tüm Kürtler vatan haini, düşman, devlet bütünlüğüne göz dikenler olarak alınırken bazen ise bu kategorilere

muhafif olmayan Kürtler dahil edilmemektedir. Buradan çıkaracağımız sonuç, orta basamaktaki söylemler Kürt muhalefeti olduğunda tamamen kapalıyken, muhalif olmayan Kürtler için açıktır yani değişebilir söylemlerdir. Başka bir biçimde ele alınacak olursa, orta basamaktaki devlet söylemi Kürt muhalefetini her durumda ‘ulusal güvenliğe tehdit’ olarak inşa ederken, muhalif olmayan Kürtleri kimi zaman bu kodlamanın içine alınmamaktadır. Fakat bu açıklama söylemlerin değişebilir olduğunu ifade etmemekte, söylemlerin inşa ettiği kişilerin değişebildiğini anlatmaktadır. Başka bir ifadeyle “ulusal güvenliğe tehdit”, “düşman”, “bölünmez bütünlük” gibi söylemlerin değişmez olduğunu fakat nitelediği kişilerin değiştiğini anlatır. Üst tepede olan söylem ise her durumda değişmez bir söylem biçimidir.

Notlar

- 1 Foucault, Michel, *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*, (Çev.) Ergüden, I., Akınbay, Ayrıntı Yayınları: İstanbul, 2011, s.63 .
- 2 Foucault, a.g.e s. 74.
- 3 Foucault, Michel, *Truth and Power*, Colin Gordon (ed). *Selected Interviews&Other Writings 1972-1977* (içinde), Vintage Books: New York 1980 s. 109-133.
- 4 Foucault, Michel, *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev.) Mehmet Ali Kılıçbay, İmge:Ankara, 2006a, s. 32.
- 5 Foucault, a.g.e.
- 6 Foucault, Michel, *Bilginin Arkeolojisi*, Çev: Veli Urhan, İstanbul, 2011, Ayrıntı Yayınları, s. 45-66
- 7 Benjamin, Walter, "Şiddetin Eleştirisi Üzerine", çev. Ece Göztepe, Aykut Çelebi (der), *Şiddetin Eleştirisi Üzerine* (içinde), İstanbul, Metis Yayınları, 2010, s. 19-43.
- 8 Schmitt, Carl, *Siyasi İlahiyat -Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm-*, (Çev. Emre Zeybekoğlu), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları 2002; Schmitt, Carl, *Siyasal Kavramı* (Çev. Ece Göztepe), İstanbul: Metis Yayınları 2006; Benjamin, Walter 2010, "Şiddetin Eleştirisi Üzerine", çev. Ece Göztepe, Aykut Çelebi (der), *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*(içinde), İstanbul, Metis Yayınları, s. 19-43.
- 9 Nagengast, Carole., *Violence, Terror, and the Crisis of the State*. *Annual Review of Anthropology*, 1994, 23:109; Margold, Jane A. "From 'Cultures of Fear and Terror' to the Normalization of Violence: An Ethnographic Case", *Critique of Anthropology*, 1999, Vol. 19 (1).
- 10 Hechter, Michael, *Internal Colonialism The Celtic Fringe in British National Development* (London: Routledge &Kegan Paul, 1975); Fanon, Frantz, *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev. Şen Süer, İstanbul, Versus, 2007.
- 11 Chatterjee, Partha, *Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası*, çev. Sami Oğuz, İstanbul, İletişim, 1996; Bourdieu, Pierre (2000) *Outline Of A Theory Of Practice*, Çev. Richard Nice, Cambridge University Press, Cambridge
- 12 Scarry, Elaine, *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*, New York: Oxford University Press, 1985).
- 13 Walter, Benjamin, "Şiddetin Eleştirisi Üzerine", *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, (Ed. Aykut Çelebi), İstanbul: Metis, 19-42.
- 14 Tilly, Charles, *Kollektif Şiddet Siyaseti*,(Çev.) Seda Özel, Phoenix:Ankara 2009, s. 86.
- 15 Charles Tilly göre "başkaldıranlar" ile "emir kuvvetleri" arasında yapılan basit herhangi bir ayırım, kolektif şiddeti meydana getiren karmaşık sosyal etkileşimleri kavramamızı imkansız kılar. Tilly devlet temsilcileri, hükümet mensupları, meydan okuyanlar ve dışarda kalan politik aktörler arasında bir ayırım yapar. Tilly, a.g.e.
- 16 Bozarslan, Hamit, "Bir 'bölücü' ve 'birleştirici' olarak şiddet", *Toplum ve Bilim*, 116, s. 13.
- 17 Tilly, Charles, *Kollektif Şiddet Siyaseti*,(Çev.) Seda Özel, Phoenix:Ankara 2009, s. 73.
- 18 Foucault, Michel, *Toplumunu Savunmak Gerekir*, (Çev.) Ş. Aktaş. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul, 2002, s.260.
- 19 Foucault, a.g.e. s. 262
- 20 Foucault, a.g.e. s. 261
- 21 Lemke, Thomas, *Biyopolitika*, (Çev.) Utku Özmkas, İletişim Yayınları: İstanbul, 2012, s.65.
- 22 Foucault, Michel, *Toplumunu Savunmak Gerekir*, (Çev.) Ş. Aktaş. Yapı Kredi Yayınları:

- İstanbul, 2002, s.262.
- 23 23-06-1994 Milliyet s.13. Dumas DEP İçin Başvurdu
- 24 27-03-1992 Milliyet s.11. İnönü'yü Kürtçülere Karşı Uyarıştım
- 25 20-02-1994, Milliyet, s.11. Menteşe: "Dicle Vatan Haini"
- 26 15-02-1997, Milliyet, s. 25. Bayrak Davasında İdam İstemi
- 27 22-01-1992, Milliyet, s.10. Türkiye'de Federal Sistem Olmaz
- 28 24-03-1992, Milliyet, s.7. Topyekün Ayaklanma Beklenmiyor
- 29 27-03-1992 Milliyet,s.7. Erkan'dan Esnafa Uyarı
- 30 Burada mücadele terimini Hall'in dilde anlam inşasından emanet olarak ifade ediyorum. Hall'e göre dil, toplumsalın kendini dış dünyanın içinde var edebilmenin ve toplumsal dönüşürebilmenin aracıdır. Dış dünyanın anlaşılır olması için dışarıdaki nesnelere simgelere dönüştürülüp dil alanına yerleşmesi gerekir. Dış dünya ancak dil aracılığıyla anlaşılabilir. Bu bağlamda dil bir anlamlandırma pratiğidir. Dış dünya doğrudan değil simgeler yoluyla dolayımlayarak anlamlandırılır. Dil gerçekliğin şeffaf bir göstereni olmayıp gerçekliği kendinde dolayımlayarak sunan aracıdır. Dil ve simgeleştirme doğanın verdiği bir pratik olmayıp insanlar tarafından gerçekleştirilir. Dilin gerçekliğin şeffaf bir göstereni olmayışı aynı olaylara farklı anlamlar yüklenmesine yol açar (Hall, 2003: 309-326; 1978). Anlamın verili olmayışı veya anlamın düzenli olarak üretilebilmesi için, bu anlama bir tür güvenilirlik, meşruluk ya da sorgulanmaksızın kabullenilmesini sağlamayı sorunlu kılar. Bunun yolu ise, alternatif anlam inşalarının marjinalleştirilmelerinden, önemsizleştirilmelerinden ya da meşruluklarının arındırılmalarından geçmektedir (Hall, 2005: 89).
- 31 22-11-1991, Milliyet, s.15. HEP'liler Anadilimiz Kürtçe
- 32 22-11-1991, Milliyet, s.15. HEP'liler Anadilimiz Kürtçe
- 33 05-09-1992, Milliyet, s.7. Org. Güreş: "Apo maşa"
- 34 31-07-1990, Milliyet, s. 8. Kürt yok, Türk var
- 35 12-12-1991, Milliyet, S.7. Kürt Realitesini Tanıyoruz
- 36 17-03-1991, Milliyet, s.14. Özal Vatana İhanet Ediyor
- 37 12-12-1991, Milliyet, S. 11. Açıkça Bölücülük Yapılıyor
- 38 12-12-1991, Milliyet, S. 11. Açıkça Bölücülük Yapılıyor
- 39 12-12-1991, Milliyet, S. 11. Açıkça Bölücülük Yapılıyor
- 40 12-12-1991, Milliyet, S. 11. Açıkça Bölücülük Yapılıyor
- 41 Tilly, Charles, Kollektif Şiddet Siyaseti, (Çev.) Seda Özel, Phoenix:Ankara, s.43.
- 42 12-12-1991, Milliyet, s. 11. Açıkça Bölücülük Yapılıyor
- 43 22-01-1992, Milliyet, s.10. Türkiyede Fedaral Sistem Olamaz
- 44 15-02-1997, Milliyet, S. 25. Bayrak Davasında İdam İstemi
- 45 19-03-1993, Milliyet, s.15. Irk Partisine İzin Verilmez
- 46 13-11-1991 s.15 Milliyet, s.15. Yemine Çok Üzuldüm

Gazete Kaynakçaları

1. "Dumas DEP için başvurdu". 23-06-1994 Milliyet s.13.
2. "İnönü'yü Kürtçülere karşı Uyardım" 27-03-1992 Milliyet s.11.
3. "Menteşe:"Dicle Vatan Haini". 20-02-1994, Milliyet, s.11.
4. "Bayrak davasında idam istemi". 15-02-1997, Milliyet, s. 25.
5. "Türkiye'de Federal Sistem Olmaz". 22-01-1992, Milliyet, s.10.
6. "Topyekün Ayaklanma Beklenmiyor". 24-03-1992, Milliyet, s.7.
7. "Erkan'dan esnafa uyarı". 27-03-1992 Milliyet,s.7
8. "HEP'liler Anadilimiz Kürtçe". 22-11-1991, Milliyet, s.15.
9. "Org. Güreş: "Apo maşa". 05-09-1992, Milliyet, s.7.
10. "Kürt yok, Türk var". 31-07-1990, Milliyet, s. 8.
11. "Kürt realitesini tanıyoruz". 12-12-1991, Milliyet, S.7.
12. "Özal Vatana İhanet Ediyor". 17-03-1991, Milliyet, s.14.
13. "Açıkça Bölücülük Yapılıyor". 12-12-1991, Milliyet, S. 11.
14. "İrk Partisine İzin Verilmez". 19-03-1993, Milliyet, s.15.
15. "Yemine Çok Üzıldüm". 13-11-1991Milliyet, s.1 5.